

Lærer Jakobsen og Gærup skole

af Aksel Kristensen

Fra 1946 og indtil skolens nedlæggelse i 1961 var Henry Jakobsen lærer i Gærup. Artiklens forfatter gik på skolen 1948-55, og ud fra sin erindring om skoletiden tegner han et portræt af lærer Jakobsen og hans undervisning.

Henry Jakobsen blev født den 15. marts 1919 i landbyen Linde sydvest for Struer. Her voksede han op, og da den tid kom, cyklede han hver dag gennem Klosterhedens Plantage til seminariet i Nørre Nisum, hvor han blev læreruddannet.

Da stillingen som enelærer ved Gærup skole blev ledig i 1946, kørte han sammen med sin kone Grethe til Thy for at se på forholdene. Skolekommissionen har sikkert også gerne villet se den eventuelt nye lærer an. Han har engang fortalt, at turen herop var på motorcykel; det var jo halvvejs en udenlandsrejse.

Parret flyttede til skolen 9. okt. 1946. Til at flytte deres ejendele havde de lejet en vognmand, som havde en gammel lastbil; for det gav de 50 kr.

Skolens rammer og omgangsform

Skolen var bygget i 1883. Den havde fået en tilbygning i 1925. Der var lærerbolig i østenden og skolestue mod vest. Skolestuen var 7x5 m. Privatbolig og skole var skilt ved en forgang på tværs af huset.

I skolestuen stod der mod østvæggen en kakkelovn. Hjemme var jeg vant til, at der blev fyret med tørv, men i skolen blev der brugt kul. Det var Jakobsen selv, der stod for det. Når man om morgenen, lidt før tid, listede ind i skolestuen, kunne der stadig være køligt her, men det buldrede i kakkelovnen, og kulstøv

hang i luften. Lærer Jakobsen kunne så komme ind for at se til ilden og måske skovle mere kul på. I løbet af dagen var han selvfølgelig nogle gange nede fra katederet for at se til ilden. Hvis vi glemte at lukke døren, fik vi at vide, at der ikke blev fyret for fuglene.

Det må have været en stor udfordring at stå med syv årgange elever fordelt på to klasser. På dette tidspunkt gik der ca. 35 børn i Gærup skole. De tre første år gik man i lille klasse, de fire sidste i store klasse.

Der var ikke noget med, at det var en lille »sort« skole. Jakobsen var 27 år, da han startede. Han har sikkert skullet afprøve nye metoder og tiltag, han havde tilegnet sig på seminariet. Han blev godt accepteret af forældrene og børnene. Men tiden var nu engang anderledes, hvad omgangsform angik. Vi børn måtte lægge nogen dannelse og høflighed for dagen, mente vores forældre. Vi sagde nok du til lærer Jakobsen, men grænsen lå meget nær ved De. Der var et anstrøg af højtidelighed og afstand mellem lærer og elever; det var på en måde heller ikke så ringe. Hver dag sad vi lunt og godt inde i skolestuen. Ingen ville i deres vildeste fantasi drømme om at forlade deres plads uden først at have bedt om lov.

I de tider gik børn også i skole lørdag formiddag. Det vil sige, at lærer Jakobsen sad alle ugens hverdage bag katederet indtil lørdag klokken tolv. – En kort opremsning af skolegangen: Om vinteren gik store klasse i skole mandag og onsdag hele dagen, torsdag

og lørdag formiddag og fredag om eftermiddagen. Om sommeren var det alle formiddage undtagen tirsdag. Når store klasse havde fri, var lille klasse i skole.

Gærup er et ret begrænset område uden særlig bydannelse. Ejendommene og husene ligger spredt. Ingen havde særlig langt til skole, højst et par kilometer. Det var ikke spor farligt at cykle på grund af de næsten bilfrie grusveje. De børn, der boede nærmest, *gik* blot til skole. Det sidste kan synes som en fordel, men det kunne også være skønt nok over et lidt længere stræk at cykle sammen med andre. Cyklerne blev stillet op ad husmuren, inde mellem træerne eller ved stakittet. Hver havde sit urørlige sted til cyklen. For resten holdt Jakobsen øje med, om vi strakte armen ud, når vi svingede rundt om skolens have.

I 1948 var der stadig gammeldags brønd og pumpe ved skolen. Brønden var ved sydøsthjørnet af bygningen; herfra blev der hentet vand til lærerens husholdning. Hvis vi børn ville slukke tørsten, så hang der på kroge ved

pumpen to grønne, emaljerede krus – et til drengene og et til pigerne. Tit stimlede alle sammen på én gang, som var alle pludselig ramt af den samme trang til at drikke vand. Så blev der pumpet og sjasket. Det var lidt anderledes end hjemme, hvor der stod en vandspand og et pottemål på en stol i køkkenet.

Der kom »rindende vand« i Gærup skole omkring 1950. En fin håndvask med drikkefontæne blev indviet inde i gangen, men trangten til at stritte og lege med vand forblev den samme.

Med indførelse af det rindende vand kom der to wc'er; de var i rum for enden af skolegangen. Inden havde der været et par traditionelle lokummer i et baghus. Lidt skumle var de, men ikke anderledes end lokummer var så mange steder.

Skoledagen

Ved skoledagens begyndelse var der masser af liv på legepladsen. Lærer Jakobsen kom ud, og

Gærup skole står foran nedrivning. Her er den fotograferet i februar 2009 af Liv Stange. Hun har sammen med Aksel Kristensen målt skolen op og tegnet en grundplan til museets arkiv.

vi børn løb ind. Hvis ikke lige vi så eller hørte, at vi skulle til time, havde Jakobsen en fløjte i jakkelommen.

Inde i skolestuen stillede vi os nogenlunde stilfærdige bag vore stole. Jakobsen bukkede, drengene bukkede, og pigerne nejede. Derefter var der morgensang. Det kunne være »Nu titte til hinanden« eller »I østen stiger solen op«. Efter første salme stillede Jakobsen sig ved siden af katederet og bad fadervor, hvor han tilføjede en bøn til Vorherre om at holde hånd over »dem der lider og har det svært.« Så sang vi endnu en morgensalme. Det var en udmærket indledning på dagen. Ved morgensangen gik Jakobsen tit op og ned ad gulvet. Han kunne så stoppe op ved kakkelovnen og stille sig med ryggen til den. Med den ene hånd holdt han salmebogen, den anden havde han på ryggen og holdt håndfladen mod knoppen på indfyringsdøren.

Efter morgensangen satte alle sig ned. Lærer Jakobsen oppe ved katederet tog en stor, brun protokol frem af skuffen. Han nævnte vore navne, og vi svarede »ja«. Engang der var kommet et nyt hold i skole, var der en pige, som sad med sammenkneben mund og ikke ville svare. Læreren parlamenterede venligt frem og tilbage – hun måtte sandelig svare lige som de andre børn. På en måde var det jo heller ikke nødvendigt. Hun sad trods alt lige neden for ham, så han kunne nok se, hun var der. Det var det samme hver dag, pigen sad blot og skumlede og ville ikke svare. En dag blev det for meget for Jakobsen, han klaskede protokollen i og skældte ud. Pigen blev så forskrækket, at hun sadde »ja« indtil flere gange.

Lærer Jakobsen var ellers ikke den, der kom hårdhændet igennem skoledagen. Tværtimod holdt han øje med, at de mindste og svageste ikke blev løbet over ende af de større elever. Jeg selv var noget pjevset anlagt, så jeg nød godt af lærerens overblik. For resten var det på sin vis ikke så nemt at komme i skole. De fleste

poder var ikke vant til at være sammen med så mange fremmede børn. Hvordan skulle man te sig? Det kunne være svært nok at sidde en time og holde mund.

Den 1. april 1951 kom der igen et hold til skole, fire drenge og en pige. For dem der havde gået i skole en tid, var det altid spændende den første dag, der var kommet nye til. Hvordan ville det gå? I én af de første timer havde stilheden sænket sig. Én af de nye, som derhjemme havde en halv snes søskende, og som var vant til en råben og et noget friskt sprog, sad længe – indtil det blev for meget. Barnet pegede ud ad vinduet mod telefontrådene: »Dæ sijjer skidme en stær.« Lærer Jakobsen kiggede venligt op fra bogen: »Det gør der da virkelig.«

Roller som enelærer var både alsidig og krævende, fordi der naturligvis ikke var nogen at dele ansvaret med. I vor klasse var der to, som var ordblinde. Når de andre elever var sat i sving, stod Jakobsen og læste med dem. Én eller to drenge var ude at tjene og fik derfor ikke passet lektierne alt for godt. Dem havde lærer Jakobsen til undervisning om aftenen. Det sidste kan lyde meget, men der var mange fattige folk i begyndelsen af 1950'erne. Det gjorde så, at drengene, ganske vist kun nogle få, kom ud at tjene for at hjælpe med at skaffe penge til mad og tøj til dem derhjemme.

Dialekt og rigsdansk stødte sammen i skolen. I timerne, når vi læste eller skulle skrive diktat, var det selvfølgelig på rigsmålet. Men når vi var udenfor på legepladsen, blev der råbt og hujet på dialekt. Det kan forekomme meget naturligt med den fordeling, men det havde alligevel en bagside, fordi vi i mange situationer blev usikre på, om vi skulle bruge det ene eller det andet sprog. Så kunne det ende med en underlig blanding. Lærer Jakobsen havde sit hyr med at få pyntet vort sprog lidt op, når vi f.eks. læste højt. Bogstavet v skulle ikke vrænges ud som et w. Så sad vi alle sammen og snurrede med læberne, en slags kollektiv

eksercits, for at ord med v i kunne lyde nogenlunde kultiverede.

Vi regnede og skrev dansk med blyant. Inden for rimelighedens grænser måtte vi selv gå op til katederet og spidse blyanten. Der var ikke noget med at smide en kort stump væk, for der var *blyantforlængere* af rødt kunstmateriale, som gjorde, at det meste af blyanten kom til gode.

Diktat blev skrevet med blæk. Ved hvert bord var der under låg et blækhus med en flaske med skruelåg, som der blev lukket op for ved diktat. Vi skrev så med pen, dvs. et peneskift, hvori der var en udskiftelig pen. Hvis man fumlede, kunne det komme til at se galt ud. Jeg lå meget nær ved bunden med hensyn til brug af pen.

Afveksling i den daglige rutine

Det hændte, at vi om sommeren i godt vejr havde gymnastik på legepladsen. Pladsen var noget ujævn, græsset var delvist slidt ned, og grus stak op. Gymnastikken foregik i vort skoletøj. Lærer Jakobsen ledede i skjorteærmer med ærmeholdere over albuerne. Det gik vældig godt. Vi havde fritstående øvelser med klap over hovedet osv. Vi sprang også over buk og plint og havde øvelser i ribberne. Ribberne stod, lige som de to bomme der også var, i udkanten af legepladsen. Når naboen Jens Chr. Svendsen gik forbi på vejen, kom han gerne med muntre tilråb. Det passede vistnok Jakobsen udmærket.

Der løb en grusvej forbi skolen. Vi børn kendte så at sige alle, der kom forbi. Vi var vistnok udpræget nysgerrige, hvad trafikken angik. Om formiddagen – hver dag – kom Kræn Svendsen gående i sine træsko; han boede neden for skolen og gik op for at besøge sønnen, som boede oven for skolen. To lastbiler med mælkespande til og fra mejeriet larmede forbi.

Det var Johs. Munkholm og Herluf Poulsen; de vinkede altid, og der blev truttet i hornet.

For resten kom der tit en lillebil fra Sundby, som havde sygekørsel. Chaufføren var en lille smule kolerisk, så han tudede vedholdende i hornet længe før og længe efter legepladsen, så rollingerne kunne se at komme væk. Det gjaldt også, hvis vi var inde til time. Engang vi var inde, kom han også strygende med fuld fart og med hornet i bund. Men så skete der det, at hornet satte sig fast (horn var vel anderledes dengang). Bilen fortsatte mod Vildsund med et frygteligt spektakel. Lærer Jakobsen gik hen til vinduet og kunne fortælle, at chaufføren var sprunget ud, lukket motorhjelmen op og revet nogle ledninger løs. Jakobsen kluklo tydeligvis indvendig.

Det var ikke meningen, at vi, når vi var til undervisning, også skulle sidde og glane på trafikken. Derfor var de nederste ruder mattede.

Men så var det så heldigt, at der på væggen overfor hang et billede af H. C. Andersen. Glasset i billedet havde lige en vinkel, så man ved at se derhen fik en afspejling af, hvad der færdedes på vejen udenfor.

Når vi var i skole en hel dag, var der en times pause mellem 12 og 1. Nogle smuttede hjem. Andre havde madpakke. Vi måtte sidde inde i skolestuen og spise; der må have været en del smulder efter os. Jeg husker så tydeligt en dag, vi sad nogle få børn og spiste, at lærer Jakobsen fra privaten kom ind og sagde, at han havde hørt i radioavisen, at kong Georg d. 6. af England var død. Nu måtte prinsesse Elisabeth blive dronning.

Der blev lagt gækkebreve på katederet, når den tid var. Lærer Jakobsen blev altid vældig overrasket. Hvem kunne det nu være fra? Han grublede og granskede og prøvede at løse gåden: Mit navn det står med prikker, pas på de ikke stikker. Til sidst gættede han altid, hvem afsenderen var, og takkede.

Skolebørnene i Gærup med lærer Jakobsen stående til højre med sønnen Tage på armen – sønnen Bent står foran hans albue. Artiklens forfatter ses midt i bageste række som nr. 6 fra venstre. Han tilhørte dengang næstældste årgang, så året er 1953 eller 1954.

I sommertiden var der ofte elever, som tog vilde planter og blomster med i skole. De blev lagt på katederet. Straks Jakobsen kom ind, gik han i gang med at fortælle, hvad de hed. Han holdt også hver enkelt plante op, så vi kunne give et bud.

1. december hvert år blev der stillet en julekalender på katederet. Det var et pindsvin lavet af en kartoffel, hvori der var sat tændstikker, i alt 24. Tændstikkerne udgjorde ben, pigge, øjne osv. Hver dag var der én af de mindste elever oppe for at trække en tændstik ud af grisen. Tændstikken blev brændt af. Det foregik alt sammen meget seriøst. Der var ikke pyntet op til jul i skolen, men Jakobsen brugte tid sidst på dagen til at læse historier for os.

Vi børn syntes nok ellers ikke, at der var så mange oplivende momenter i skoledagen. Men engang kom der et enmandscirkus. Han havde

en pony med ind i skolestuen. Den kunne tælle. Når føreren nævnte et tal, skrabede hesten lige så mange gange i gulvet med den ene forhov.

Cirkusmanden havde også et andet nummer, hvor han imiterede et damplokomotiv. Med fødderne stampede og slæbte han, så det lød meget grangiveligt. Det endte med, at han, lidt skjult, affyrede en hundepistol – det var lokomotivet, der punkterede. Da han var gået, var der ikke meget fernis på trægulvet, hvor han havde stået. I grunden er jeg ikke sikker på, at Jakobsen var særlig begejstret for dette cirkusbesøg.

Grethe Jakobsen eller fru Jakobsen, som vi sagde, var hjemmegående. Hun havde håndgerning med pigerne. Det foregik i skolestuen, når Jakobsen havde afsluttet sin del. Hun var venlig over for os og havde let ved at le af tingene. Af naturlige årsager var det ikke så me-

get, vi så til hende, men når fiskemanden kom cyklende fra Stenbjerg en gang om ugen, kom hun og bankede på døren til skolestuen – to hurtige bank – så var læreren ude for at aflevere sin pung.

Sang, badning og eksamen

I sangtimen spillede Jakobsen på violin. En hel ceremoni begyndte, når violinen oppe ved katederet blev taget op af sin kuffert. Et klæde, som lå over instrumentet, blev fjernet. Lærer Jakobsen fattede stemmegaflen og begyndte at finindstille violinen, mens han strøg og filede med buen. Nodestativet var inden for rækkevidde, og det så meget imponerende ud, når han skulle vende et nodeblad, at han så et øjeblik kunne holde violinen alene med hagen.

Vi sang så alle de kendte – »Jeg lagde min gård i den rygende blæst« eller »Jeg er havren« og så fremdeles. På et tidspunkt måtte eleverne komme med forslag. En bestemt dreng foreslog altid nr. 119, »Hvem sidder der bag skærmen«. Den var noget trist, syntes jeg, med at »de bar ham over heden en kold decembernat.« Men vi fik os da slæbt igennem den.

Det var ikke blot violinspil, Henry Jakobsen var faldet over. Han var meget teknisk og mekanisk interesseret anlagt. Gennem et langt liv kom biler til at betyde meget for ham. I første halvdel af halvtredserne foretog han sig noget, som på dette tidspunkt var ret grænseoverskridende: Han købte en splinterny Opel Rekord. Den lå han meget inde under, eller han færdedes med pudseklud rundt om den.

Det var nok også, fordi det tekniske lå for Jakobsen, at han ved samme tid anskaffede sig en vaskemaskine til at leje ud. Det var nok en ikke så lidt bedre forretning end bilen. Vaske-maskinen var på hjul, så den kunne spændes efter Rekorden. Den blev så afleveret ude hos de lokale husmødre og efter brug hentet igen.

Et par gange i løbet af sommeren tog Jakobsen alle børn med til fjorden for at bade. Det kunne f.eks. være ved Gærupgård. Vi havde så dagen i forvejen fået besked om at tage badetøj og håndklæde med. Så cyklede vi til gården og gik det sidste stykke. Vi gik i to rækker, så der var orden i tingene; fru Jakobsen var også med. Nået til stranden tog fru Jakobsen sig af pigerne, og læreren holdt øje med os drenge. Det var herlige ture. Enkelte gange cyklede vi til Vildsund for at bade. Her var badebro.

Af det mere praktiske, vi kom ud for i Gærup skole, var f.eks. vaccination. Engang var der aflusning – eller rettere, der blev set efter, om vi havde utøj. Da kom sygeplejerske fru Harkjær fra Sundby i sin hvide kittel; hun kom kørende i sin mørke Austin. Vi kom så, én efter én, ud i forgangen og blev undersøgt.

En gang om året var der eksamen. Det stof, vi havde været igennem, blev samlet op og repeteret. Skolekommissionen kom en dag, hvor vi så blev overhørt, og hvor der også skulle afleveres nogle skriftlige ting inden for dansk og regning. Skolekommissionen bestod vistnok af ene mænd; de havde pastor Krarup som formand. Der var gerne en vis munterhed blandt de voksne. Så det gled let nok. Hvis der var noget, som vi ikke kunne svare på, var Jakobsen hurtigt til stede.

Men der kom en dag, som var den sidste. Hvor man for sidste gang var ovre mellem træerne for at tage cyklen fra sin faste palads.

Jakobsen gav børnene i Gærup skole en god tid.

Aksel Kristensen

Født 1941. Gårdejer i Gærup. Frivillig medhjælper ved Museet for Thy og Vester Hanherred.